

کمیسیون ملی بایگانی
(یونسکو)

۱

فهرست

اسناد و فرامین و مکاتبات تاریخی ایران
(مجموعه آقای حسین شهبانی)

نوشته

غلامرضا فرزانه پور

تهران

۱۳۳۹

مستخرج از دفتر نخستین نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه

مدار جهان بر آنست که آثار و اسناد را متلاشی ساخته
و منهدم کند؛ ولی مردم بیدار دل از انهدام آنها نه تنها
جلوگیری می کنند بلکه با دقت و احتیاط تمام آنها را منظم
و مرتب می سازند و بنگاهداری آنها مبادرت می ورزند و بموقع
از آنها استفاده می کنند.

دکتر محسن صبا

در مقدمه کتابی که اینجانب در دو سال قبل در باب اصول بایگانی برای تدریس در دانشگاه تهران انتشار داد بلزوم تشکیل بایگانی ملی اشارت کرد و از اهمیت مراجعه به اسناد برای تهیه تاریخ صحیح سخن گفت. خوشبختانه در ظرف این مدت در کمیسیون ملی تربیتی و علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) کمیته‌یی برای رسیدگی به امر بایگانی ملی در ایران تشکیل گردید و شروع بکار کرد و بنا بر پیشنهاد همین کمیته به دانشگاه تهران، قسمت خاصی در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران برای جمع‌آوری اسناد و مدارک، بویژه تهیه فیلم ریز از اسناد موجود در سایر بایگانیه‌ها تشکیل گردید.

نخستین اقدام اساسی این کمیته با همکاری دانشگاه تهران تهیه فهرست اسناد و مدارک موجود بوده است. برای پیشرفت این نظر آقای حسین شهبانی بایگانی خود را جهت تهیه فهرست در اختیار ما گذاشتند و در اینجا باید از ایشان ابراز کمال سپاسگزاری شود.

تنظیم بایگانی تاریخی و تهیه فهرست اسناد بعهده آقای غلامرضا فرزانه پور عضو دانشگاه تهران گذارده شد و ایشان بنحوی شایسته به این امر دقیق علمی و فنی پرداخته و کار ایشان مورد تأیید کمیته بایگانی ملی می‌باشد.

کمیته بایگانی ملی یونسکو امیدوار است بتواند درین زمینه خدماتی ذیقیمت برای تحقیق در رشته‌های تاریخی انجام دهد.

رئیس کمیته بایگانی ملی

دکتر محسن صبا

تحقیق عالمانه در گذشته هر پدیده اجتماعی و تاریخی، و تحلیل تاریخی از آن نیازمند مطالعه اسناد و مدارک مربوط بدانست؛ مخصوصاً هر تاریخ صحیح ناگزیر از استناد و اتکاء به اسناد معتبر است. مردم آگاه جهان، خاصه دولتها و مراکز علمی بیشتر کشورها در حفظ این گونه اسناد از پراگندگیها و انهدام، کوشا هستند. این مهم اندک زمان نیست که در کشور ما هم مورد توجه قرار گرفته و کمیسیون

ملی یونسکو با تشکیل کمیته بایگانی ملی بریاست آقای دکتر محسن صبا استاد دانشگاه تهران توجه در خوری بدان مبذول داشته است و نیز چندینست که با عنايات خاصه رییس محترم اداره کل انتشارات و روابط دانشگاهی آقای دکتر ذبیح الله صفا استاد دانشگاه تهران و دبیر کل کمیسیون ملی یونسکو ، همکاری صمیمانه‌یی میان دانشگاه تهران و کمیته بایگانی ملی یونسکو درین باب برقرار گردیده، و مقرر شده است که از طرق قبول اسناد اهدایی ، تهیه فیلم ریز از مجموعه های خصوصی ، و ترتیب و تنظیم فهرست از آنها به تمرکز این اسناد که در دست اشخاص پراکنده است و تهیه اطلاعات دقیق درباره آنها اقدام شده و با تنظیم علمی آن تسهیلات لازم برای مطالعه محققین و متتبعین فراهم آید و بنا به پیشنهاد و تصویب مقامات یاد شده انجام این امر به نویسنده تکلیف شده است .

نویسنده در اولین قدم با مردی بزرگوار مواجه شد که با نهایت سعه صدر همکاری ما را پذیرفت و گنجینه گرانبهای خود را در اختیار ما گذارد . بعلاوه ساعات متمادی بمان همراهی کرد تا فهرستی از اسنادی که طی سالیان دراز با پشتکاری شایان تقدیر گرد آورده است تهیه شود و ارزشمند تر از همه اینکه با علاقه بی بسیار در حل مشکلات و معضلات خواندن اسناد بمان مساعدت کرد . ایشان آقای حسین شهشهبانی قاضی و معاون اسبق وزارت دادگستری و وزارت کشور می باشند. این فرصت را برای ابراز امتنان و سپاسگزاری معتنم می شمارد . فهرستی که ذیلا بدست می دهد از بخشی از اسناد ایشان تهیه شده است. و در عین حال این بنده تا کنون از معاضدت صمیمانه اداره هنر های تزیینی و موزه کاخ ابیض بویره و داد و دوستی آقای یحیی ذکاء رییس موزه هنر های تزیینی برخوردار بوده و توانسته است از اسنادی که در دست داشته اند فیلم ریز برای کتابخانه مرکزی دانشگاه تهیه نماید . فهرست این اسناد را به دفتر دیگر این نشریه موکول می نماید .

اما شیوه کار ما درین فهرست که استاد عزیزم آقای دکتر محسن صبا مرا راهنما بوده اند عبارتست از بدست دادن اطلاعاتی در شناساندن اسناد ، از لحاظ اینکه از طرف چه مقامی در مورد چه کسی ، در چه تاریخی و در کدام محل صادر شده و موضوع

آن چیست . مزید بر آن، نویسنده ضروری دانست اطلاعات فنی در باب مشخصات اسناد و نیز نکاتی در مورد مهرشناسی مهرهای این اسناد بر آن بیفزاید تا فایده آن افزونتر گردد .

ولی در باب ترتیب و تنظیم این فهرست ، بسبب مشخص نبودن حجم اسناد ناگزیر ترتیب شماره‌ی را که اسناد یک بایگانی خصوصی داشته است رعایت کرد و تنظیم تاریخی و موضوعی آن را به زمانی موکول نمود که حجم این اسناد از لحاظ کمیت و کیفیت بسیار گشته و در عین حال حدود آن معین شود .

در پایان لازم می‌داند از بایگانیهای وزارتخانه ها و ادارات و صاحبان اسناد و فرامین و مکاتبات تاریخی تقاضای همکاری نماید . پیشاپیش سپاسگزاری خود را از توجهی که مبذول خواهند فرمود تقدیم می‌دارد .

غلامرضا فرزانه پور

فهرست اسناد و فرامین مجموعه
آقای حسین شهبانی

۱

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهر ربیع الاول ۱۳۰۱
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ سپاهانی آهارمهره . جدول و ستون بندی
آرامسته به زروشنگرف و لاجورد .
اندازه : ۳۶×۵۹×۴۴-۴۵ - ۶س

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت .

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر انتصاب احمدخان سرهنگک پسر معتمد السلطان محمود خان ملک الشعراء به ریاست مدرسه دارالفنون تبریز از « هذه السنه قوی نیل وما بعدها ». در این فرمان از سوابق تحصیلات بیست ساله نامبرده در مدرسه دارالفنون یاد شده و به عرایض مخبر الدوله وزیر علوم و صنایع و معادن و تلگراف در ستایش مراتب فضل احمد خان سرهنگک اشارت رفته است . این فرمان از جانب مظفرالدین میرزا ولیعهد لازم الرعایه بوده است .

مهرهای پشت فرمان :

۱- پشت صحه ناصرالدین شاه در متن ؛ مهر میرزا یوسف خان مستوفی الممالک است . سجع

مهر : « افوض امری الی الله . یوسف ۱۲۷۶ »

۲- مهر « مخبر الدوله وزیر علوم ۱۲۵۹ »

۳- مهر میرزا نصرالله خان مستوفی ؛ سجع مهر : « افوض امری الی الله ، عبده نصرالله »

بامتجاوز از ۲۰ مهر و ۲۸ امضای دیگر .

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهر ربیع الثانی ۱۳۱۱ .
خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهار مهره آستر دار . جدول و ستون بندی آراسته
به زرشک و سبزه و لاجورد .
اندازه : ۴۴ × ۴۵ - ۱۸ × ۴ - س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر انتقال مستمری مرحوم مهدی بیك
فدایی^(۱) از «هذه السنه ییلان ئیلدر جز و مستمریات تهران» به ورثه وی . مستمری مزبور
بالغ بر پنجاه و یک تومان و هشت هزار دینار نقد و شش خروار غله بود .

سجع مهرهای پشت فرمان :

۱- «صدر اعظم»

۲- «وزیر دفتر»

۳- «مجد الملك»

۴- «بنان الدوله»

۵- «مخبر الملك»

۶- «اعتماد حضور»

۷- «قوام دفتر»

با ۱۸ مهر دیگر و ۳۵ امضاء .

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهر جمادی الثانی ۱۳۰۳
خط نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهار مهره .
اندازه : ۴۳ × ۲۹ - ۴۰ × ۱۷/۵ - س ۵

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

(۱) این نام در متن فرمان پاك شده بود با رجوع به حاشیه آن تحصیل شد .

فرمان ناصر الدین شاه مبنی بر پرداخت مبلغ یکصد تومان از مقرری جناب
جلالتمآب امیر الامراء العظام انا ... ایلخانی (۱) « از سنه ایت ئیل وما بعدها » به استدعای
همو در حق همیون خانم صبیئه وی .

سجم مهرهای پشت فرمان :

۱- « قوام الدوله »

۲- « صدر اعظم »

با ۲۴ مهر دیگر و ۳۰ امضاء .

ع

ناصر الدین شاه قاجار - تهران - شهر جمادی الاولی ۱۳۱۱ .

خط : نستعلیق - کاغذ : فرنگی آستر دار . جدول وستون بندی ز روشنگرف و لاجورد .

اندازه فرمان : ۵۶×۴۴ - ۴۵×۴۲ - ۵ س

سجم مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصر الدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصر الدین شاه نسبت به استمرار پرداخت چهارصد تومان از « هذه السنه ئیلان
ئیل » بعد از وضع دو عشر آن بابت مواجب میرزا کریم خان منتظم الدوله وزیر دارالشوری
ور بیس مدرسه نظامی ناصری ، و منظور داشتن مبلغ مذکور در دستور العمل خراسان که
بواسطه عدم صدور فرمان از خرج برگشته بود .

مهرهای پشت فرمان :

۱- « معاون الملك »

۲- « صدر اعظم »

۳- « وزیر دفتر »

با ۳۱ مهر دیگر و ۴۳ امضاء .

۱- محلی که سفید گذارده شده در متن همچنانست و گویا در اثر اهمال در حفظ آن یا بعمد یاک

محمد علی میرزا - تهران - شهر شعبان ۱۳۲۷ .
خط نستعلیق . نسخه عکسی .
اندازه : ۱۰ س

سجع مهر : الملك لله . ولیعهد - ۱۳۱۴ .

از محمد علی میرزا به شاهزاده ابراهیم میرزا نایب الایاله مازندران مبنی بر احضار عباسقلی خان سرحد دار اشرفی و میر محمد صادق شهبهانی (۱) جهت خلع ید میانکاله و غیره از عباسقلی خان و به تصرف دادن آن به شخص اخیر بعلت عدم تادیبه مال الاجاره سه ساله املاک مذکور که پیشتر عباسقلی خان سالیانه به مبلغ پنجاه هزار تومان از میرزا هادی خان کافی الدوله اجاره کرده بود. مزید بر آن در صورت تعلل در پرداخت مال الاجاره معوقه ، شاه زاده ابراهیم میرزا موظف است عباسقلی خان را تحت الحفظ روانه تهران نماید .

مظفر الدین شاه - تهران - شهر ذی قعدة ۱۳۱۸ .
خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگی .
اندازه : ۴۶ × ۵۶ - ۴۴ × ۳۰ - ۵ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله .

متن مهر - دمید کو کب فتح و ظفر بعون الله

گرفت خاتم شاهی مظفر الدین شاه

۱۳۱۴

از مظفر الدین شاه به رییس مدرسه مبارکه آذربایجان احمدخان میر پنجه، خلف مرحوم ملک الشعرا که پس از ذکر خدماتش در آذربایجان وی را « از سنه سیچقان نیل » به لقب مجاهد الدوله مقتدر نمود .

(۱) به موجب سندی جداگانه که در دست است کافی الدوله در جمادی الاولی ۱۳۲۲ تمامی طلب خود را به میرزا محمد صادق شهبهانی صلح کرده بود .

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- « اتابك اعظم »
  - ۲- « وزیر دفتر ۱۳۰۷ »
  - ۳- « معاون السلطنه ۱۳۰۷ »
  - ۴- « وقایع نگار »
  - ۵- « عماد السلطان »
  - ۶- « صدر الملك »
  - ۷- « افوض امری الی الله . اشرف »
  - ۸- « افتخار الدوله . »
- با ۴ مهر و ۱۵ امضای دیگر.

محمد علی میرزا - تبریز - شهر رمضان ۱۴۱۴ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جدول و ستون بندی میان

سطرها ز روشنگرف و لاجورد و زنگار .

اندازه : ۴۳×۳۱ - ۴۳×۱۷ - ۷ س

سجع مهر : بست چو از صدق با ولای علی عهد

گشت محمد علی به شاه ولیعهد

۱۳۱۴

از محمد علی میرزا به میرزا زین العابدین نواده مرحوم آقامیرفتح، دال بر اعطای لقب معتمد الاسلام بدو و تعیین مقرری برای وی به نحو استمرار ، از قرار سالیانه یکصد تومان از « سنه تخاقوی نیل و ما بعدها » .

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- « ثقة الدوله »
  - ۲- « محمد جعفر و ثوق الملك »
  - ۳- « یا علی الاعلی »
- و یک مهر دیگر که محوشده است

محمدعلی میرزا قاجار - تبریز - شهر رمضان ۱۳۱۵ .
 خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آسترदार - جداول و ستون بندی
 ومیان سطرها زر و شنگرف ولاجوردومشکی .
 اندازه : ۴۸/۵ × ۴۶/۵ - ۱۴ × ۳۶ - ۷ س

سجع مهر : بست چواصدق با ولای علی عهد
 گشت محمدعلی به شاه ولیعهد .

۱۳۱۴

فرمان ترفیع میرزامهدیخان پیش خدمت خاصه برادر میرزا رضاخان نامه نگار
 منشی خاصه همیونی به رتبه سر تپی از درجه سوم واعطای حمایل و نشان آن؛ این فرمان
 از جانب امیر تومان رییس نظام آذربایجان لازم الرعایه بوده است .

مهرهای پشت فرمان :

۱- « امیر نظام گروسی ۱۳۱۴ »

۲- « ثقة الدوله ۱۳۱۴ »

مظفرالدین میرزا قاجار - تبریز - ربیع الثانی ۱۳۰۶ .
 خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آسترदार . جدول روز نگار و شنگرف
 ومشکی .

اندازه : ۴۷ × ۴۷ - ۱۹ × ۳۴ - ۵ س

سجع مهر : منشور حکمرانی بگرفت زیب و آیین
 از خاتم ولیعهد سلطان مظفرالدین

از مظفرالدین میرزا به میرزا اسدالله رییس السادات آذربایجان دال بر انتقال
 بیست و پنج تومان به انضمام رسوم نامبرده از محل مستمری که مرحوم شمس المعالی
 از تفاوت عمل ولایتی داشته و باید از «سنه اوئیل» آنرا به موجب صدور برات دریافت

دارد .

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- «امیر نظام»
  - ۲- «مستشار الملك شفیع ۱۳۰۲»
  - ۳- «امین دفتر ۱۳۰۲»
  - ۴- «افوض امری الی الله ، اسحق»
- با چهار مهر و پنج امضای دیگر

مظفرالدین میرزا - تبریز - جمادی الاخری ۱۴۰۹ .
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جداول و حواشی زر و
شنگرف و مشکبوی و لاجورد .
اندازه : ۴۷×۴۳ - ۴۹×۱۹ - ۷س

سجعه مهر : منشور حکمرانی بگرفت زیب و آیین
از خاتم و لیعهد سلطان مظفرالدین

فرمان مظفرالدین میرزا در باب انتصاب میرزا زین العابدین به مقام رئیس الساداتی
آذربایجان به جانشینی پدرش میرزا اسدالله که عازم خراسان شده بود با استدعای همو
تادرین منصب از «پاره‌یی ارتکابات سادات که منافعی زی آنان» میباشد جلو گیری کند
و نیز سادات متخلف را مورد «تعییر و توبیح» قرار داده و با استفاده از محل جیره مقرر
شده از آنان در قلعه ... (۱) نگاهداری نماید .

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- «ساعد الملك» .
- ۲- «وکیل الملك» .

محمدعلی میرزا - تبریز - شهر شعبان ۱۳۱۵ .
خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جداول و ستون بندی میان سطرها
زر و شنگرف و مشکبوی و زنگار و لاجورد .
اندازه : ۴۳×۱۸ - ۴۸×۳۶ - ۵س

(۱) در اثر پارگی فرمان درین قسمت ؛ نام این قلعه نامعلوم ماند .

سجعه مهر : بست چو از صدق با ولای علی عهد
گشت محمد علی به شاه ولیعهد

۱۳۱۴

از محمد علی میرزا به نامه نگار مبنی بر انتقال محل مقرری مرحوم میرزا حسین دستی بگیر آذربایجان به وی ؛ این مقرری بالغ بر شصت و یک تومان و پنج هزار دینار نقد و مقدار چهار خروار و هشتاد من غله به وزن جدید بوده است .

مهرهای پشت فرمان :

۱- مهر « امیر نظام گروسی ۱۳۱۴ »

۲- « مشیر دفتر »

۳- « ثقة الدوله ۱۳۱۴ »

و یک امضای دیگر

۱۶

محمد علی میرزا - تبریز - شهر رمضان ۱۳۱۶ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . حاشیه سازی شده با قلم و
بوته ، حاشیه و جداول و ستون بندی میان سطر ها زر و رنگار مشکی و
ششگرف .

اندازه : ۳۷×۱۴/۵ - ۴۳×۱۱/۵ - ۷ س

سجعه مهر : بالای مهر - الملك الله

متن : ولیعهد ۱۳۱۴

از محمد علی میرزا به معتمد السلطان میرزا مهدی خان سر تیمپ و پیش خدمت
خاصه برادر میرزا رضا خان نامه نگار امین الرسائل منشی خاصه همیونی ، دال بر ارتقاء وی
به رتبه سر تیمپی از درجه اول و اعطاء حمایل و نشان آن و ابلاغ این فرمان به ظفر السلطنه
امیر تومان رییس نظام آذربایجان .

مهرهای پشت فرمان :

۱- « امیر نظام »

۲- « ثقة الدوله »

مظفرالدین میرزا - تبریز - شهر رجب ۱۴۱۰ .
 خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهرة آستر دار . جداول وستون بندی
 میان سطرها زروشنگرف و مشکى وزنگار .
 اندازه : $۴۶/۵ \times ۳۶/۵$ - $۳۴/۵ \times ۱۵/۵$ - ۵ س .

سجع مهر : منشور حکمرانى بگرفت زيب و آيين
 از خاتم وليعهد سلطان مظفرالدين

از مظفرالدين ميرزا به على اکبر بيك کورانلو مبنى بر تأمين مستمرى جهت
 وى به مبلغ هشت تومان و هشت هزار دينار از محل مقررى ارو جعلى بيك هولاورانلو
 كه فوت شده است و «مقرر آنكه كار گذاران آذربايجان بايد اين مبلغ را با صدور برات در
 حق او عايدنارند .»

- مهرهاى پشت قرمان :
- ۱- «قائم مقام»
  - ۲- «مستشار السلطنه رفيع»
  - ۳- «و كيل الملك»

ناصرالدين شاه قاجار - تهران - شهر رجب ۱۴۰۵ .
 خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگى آستر دار . جداول وستون بندی زر و شنگرف
 و مشکى وزنگار .
 اندازه : ۴۴×۵۶ - ۴۵×۳۵ - ۵ س

سجع مهر - بالای مهر : الملك لله تعالى

مقرن مهر : تا كه دست ناصرالدين خاتم شاهى گرفت

صيت داد و معدلت از ماه تاماهى گرفت

از ناصر الدین شاه به میرزا کریم خان سر تیپ اول و رئیس مدرسه مبارکه
ناصری که پس از ذکر سوابق خدمتش ویرابه اعطای یک رشته حمایل سبز و یک قطعه
نشان مخصوص آن که «از علایم و نشان های بزرگ دولت علییه» بود «از سنه سیچقان
نیل» مقتخر نمود.

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- «نایب السلطنه امیر کبیر»
- ۲- «نظام الملک وزیر لشکر ۱۲۹۸»

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهرشوال ۱۳۱۰
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جداول و ستون بندی میان
سطرها زروز نگار و شنگرف و مشکلی و لاجورد .
اندازه : ۵۰×۴۷ - ۴۸×۴۴ - ۳

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

از ناصرالدین شاه قاجار به میرزا رضای منشی مبنی بر اینکه با تقاضای مظفرالدین
میرزا دال بر استقرار سالیانه مبلغ بیست تومان به صیغهء موجب در حق او موافقت و این
مبلغ که خون پس از وضع رسوم است باید از محل علاوه جمع وجه تذکره آذربایجان
قبولی مصباح الدوله از «هنه السنه نیلان نیل» بموجب برات پرداخت شود.

مهرهای پشت فرمان :

- ۱- «صدر اعظم ۱۳۱۰»
- ۲- «وزیر دفتر ۱۳۱۰»
- ۳- «سلیمان»
- ۴- «صدر الملک»
- ۵- «محمدحسن شریف»

با ۹ مهر و ۲۲ امضای دیگر .

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهرشوال ۱۴۰۸ .

خط : نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جداول زر و شنگرف و مشکی و

لاجورد .

اندازه : ۴۴×۴۴ - ۳۰×۴۱ - ۶ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

از ناصرالدین شاه به میرزا کریمخان صمصام السلطنه میرپنجه که پس از ذکر سوابقتش (غلام بچگی او در عهد محمد شاه ، اشتغالش به تحصیلات در رشته علوم ریاضی و نظامی در دارالفنون ، معلمی افواج ، انجام صادقانه مأموریت های محوله به او در استرآباد - گرگان - سرخس - سیستان ، انجام خدمت به مدت هفت سال در سمت وابستگی نظامی « آتاشه میلیمتری نظام » در فرنگستان ، پس آنگاه احضارش بهر کاب همیون) وی را به ریاست مدرسه ناصری منصوب و به اعطای منصب امیر تومانی و یک قطعه نشان و حمایل مخصوص ، و اضافه نمودن سیصد تومان بر مواجب پیشین وی از « سنه توشقان ئیل به بعد » مفتخر نمود .

مهرهای پشت فرمان :

۱- « نایب السلطنه امیر کبیر »

۲- « امین السلطان »

۳- « نظام الملک وزیر لشکر »

۴- « مستوفی نظام »

۵- « مدبر السلطنه »

۶- « عمید لشکر »

با ۱۰ مهر و ۱۰ امضای دیگر .

مظفرالدین میرزا قاجار - تبریز - شهرشوال ۱۳۰۹ .
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره آستردار . جد اول ز روشنگری
و مشکلی وزنگار .
اندازه : ۴۹×۳۹ - ۳۳×۱۶ - ۵س

سجع مهر : منشور حکمرانی بگرفت زیب و آیین

از خاتم ولیعهد سلطان مظفرالدین

از مظفرالدین میرزا به میرزا رضای نامه نگار منشی خاصه سرکاری، مبنی
بر مقرر داشتن مبلغ سی تومان بدون رسوم به صیغه استمراری در حق وی که بابت
اجاره نمک قصبه ساوجبلاغ، سالیانه از اداره گمرک «مملکت آذربایجان» اخذ نماید.

مهرهای پشت فرمان:

۱- «قائم مقام ۱۳۰۹»

۲- «مستشار السلطنه»

۳- «وکیل الملک»

۴- «عماد دفتر»

۵- «مستشار دفتر»

۶- «امین دفتر»

۷- «وکیل دفتر»

۸- «مشیر دفتر»

با ۱۵ مهر ۱۸ امضای دیگر

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهر رجب ۱۳۰۸ .
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره . جدول وستون بندی زرو
شنگرف و مشکلی وزنگار .
اندازه : ۴۴×۵۷ - ۲۶×۳۳ - ۳س

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصر الدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

از ناصر الدین شاه به معتمد السلطان میرزا احمد خان سر تیپ رییس مدرسه دولتی دارالسلطنه تبریز که پس از ذکر مراتب فضل وی در علوم «از قبیل حساب و فیزیک و شیمی و تائکتیک و تاریخ و السنه و هیأت و هندسه اقصی از هذه السنه بارس ئیل» یک درجه بر رتبه او افزوده و به منصب سر تیپی اول سرفرازش نمود .

ناصر الدین شاه فاجار - تهران - شهر رجب ۱۲۸۶ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ فرنگی آستر دار - جدول و ستون بندی زر و

شنگرف و لاجورد و زنگار و مشکلی .

اندازه : ۴۷×۴۹ - ۳۶×۲۲-۳

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله تعالى

متن مهر - تا که دست ناصر الدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصر الدین شاه مبنی بر ارتقاء محمد کریم خان سر هنگک فوج فیروز کوهی به درجه سر تیپ سیمی با استفاده از تفاوت حقوق آن . این فرمان هنگام مأموریت یافتن و عزیمت محمد کریم خان به جنوب خراسان صادر و مدلول آن از جانب کامران میرزا نایب السلطنه خراسان لازم الرعایه یوده است .

این جمله به خط ناصر الدین شاه در متن است « تفاوت مواجبش را [که] از بابت

غایب متوفای بازماندگانست هر وقت معین شد بخرج بنویسید صحیح است » .

مهرهای پشت فرمان:

- ۱- «نایب السلطنه امیر کبیر»
- ۲- «عبدالراجی، محمدیوسف»
- ۳- «الهدایه امر من لدیه» که مهر میرزا هدایت وزیر دفتر است
- ۴- «لا اله الا الله الملك الحق المبين، عبده زين العابدين» که مهر میرزا زین العابدین مستوفی است

۵- «المتوکل علی الله، عبده حبیب الله»
با ۱۸ مهر و ۳۵ امضای دیگر

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - (محل تاریخ پاره شده است) ۱۰
خط: شکسته نستعلیق . کاغذ: فرنگی.
اندازه: ۴۱×۴۳ - ۴۹×۴۰ - ۵۵ س

سجع مهر: بالای مهر - الملك لله تعالى .

پایین مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه مبنی بر دستور پرداخت سی و شش تومان نقد و شش خروار کتدم که به استناد ثبت دفتر به رسم مستمری از بابت متوجهات دارالخلافه در حق مهدی بیگ فدایی مقرر بوده است به محمد هادی فرزند آن مرحوم از «سنه آتیه بارس نایل»؛ «مقرر آن که مجری این فرمان کامران میرزا حکمران دارالخلافه باهره میباشد».

مهرهای پشت فرمان:

- ۱- «اعتماد السلطنه ۱۲۸۴»
  - ۲- «یوسف بن محمد حسن»
- با ۲۵ مهر و ۳۳ امضای دیگر

۱- مهری در متن هست بدین شرح: «فرمان همیون شد ۱۲۸۲» که جز از مهر ناصرالدین شاه بنظر میآید

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - زیقعه ۱۳۱۰ .
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره . جدول و ستون بندی
زر و شنگری و زنگار و مشکی .
اندازه : ۴۰×۲۵ - ۴۷/۵×۱۲ - ۷ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله .

متن مهر - السلطان بن السلطان ناصرالدین شاه قاجار

۱۲۶۴

از ناصرالدین شاه قاجار به فرزندش مؤیدالدوله متولی باشی خراسان و والی
خراسان و سیستان مبنی بر فرمان اعطای يك قبضه عصای مرصع که از امتیازات
مخصوص دولت است به معتمدالسلطان حاج میرزا احمد معتمدالتولیه وزیر و مستوفی
آستانه مقدسه ؛ این فرمان در تعقیب تقدیم شرحی مبنی بر اظهار رضایت مؤیدالدوله
از نامبرده صادر شده است .

مهر پشت فرمان :

« صدر اعظم »

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - شهر شعبان ۱۲۹۴ .
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره . جدول زر و شنگری و
لاجورد .

اندازه : ۴۳×۴۱ - ۴۶×۹/۵ - ۱۰ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله

متن مهر - السلطان بن السلطان ، ناصرالدین شاه قاجار

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار به عم خود معتمدالدوله حکمران فارس در اثر
شکایت میرزا آقا پسر مرحوم حاج سید اسمعیل نستخ نویس شیرازی مبنی بر عدم
دریافت مستمری دو ساله خود . قسمتی از متن فرمان بضرورت بیان مطلب نقل میشود : « پس از
رسیدگی به دفترخانه مبارکه معلوم شد که یکصد تومان مستمری در حق سه نفر

از اولاد مرحوم مزبور برقرار بوده که بعد از وضع رسوم هفتاد و هشت تومان باشد درحق آنها عاید میشد دونفر برادر او که به تهمت قتل منسوب شده بودند و از او هم سوا بوده اند در این ضمن مستمری مزبور مقطوع شده و بر حسب استدعای جناب معتمد الملک سی تومانی آن درحق میرزا حسن برادر نصیر الملک برقرار شده و مابقی ضبط دیوان اعلی گردیده است چون معلوم گردید که حق عارض بدون جهت از میان رفته است « لهدا از هذه السنه اودئیل خیریت التحویل » مبلغ سی و شش تومان آنرا برسم مستمری درحق او مرحمت و برقرار فرمودیم که بعد از وضع رسوم معمولی آن عم کامکار در جزو مستمریات شیراز درحق او عاید دارد ... بموجب این فرمان همایون مقرر میداریم که همه ساله مبلغ مزبور را درحق او برقرار و عاید دارد و بخرج حساب فارس مجری دارند ...»

مهرهای پشت فرمان :

۱- مهر مستوفی الممالک « یوسف بن حسن »

۲- « یاشفیع المذنبین »

و ۱۷ امضای دیگر

محمد شاه قاجار - تهران - شهر رجب ۱۲۵۳

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آستر دار . جدول و ستون بندی و

حاشیه مهر زر و مشکی و شنگرف و لاجورد و زنگاره

اندازه : ۶۰ × ۳۷/۵ - ۳۴ × ۵۰ - ۹ س

سج مهر : بالای مهر - الملک لله

متن مهر - شکوه ملک و ملت رونق آیین و دین آمد

محمد شاه غازی صاحب تاج و نگین آمد

۱۲۲۵

فرمان محمد شاه قاجار مبنی بر محول نمودن ابواب جمععی فوج سواد کوهی

به محمد حسین خان فیروز کوهی سر تیپ از « هذه السنه تخاقوی ئیل » مزید

بر فوج فیروز کوهی که از پیش در ابواب جمعی او بوده است
 ۱۱ مهر و ۴ امضاء در پشت فرمانست که شناسایی آن حاصل نشد .

مظفرالدین شاه قاجار - تهران - ذی قعدة ۱۳۱۴ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهار مهره .

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله

متن مهر - دمید کو کب فتح و ظفر بعون الله

گرفت خاتم شاهی مظفرالدین شاه

۱۳۱۴

فرمان مظفرالدین شاه قاجار مبنی بر منظور داشتن شش تومان وجه نقد در حق
 آقامیرزا حسین از «سنه پینچ نیل وما بعدها» از بابت مستمری آقا میرمحمد مهدی که
 به خرج اصفهان منظور است .

ظل السلطان قاجار - اصفهان - صفر ۱۳۰۷ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی .

اندازه : ۳۵ × ۲۴ - ۲۴ × ۱۷ - ۵ س

سجع مهر : «ظل السلطان ۱۲۸۶»

حکم ظل السلطان مبنی بر منظور داشتن مبلغ دو تومان و پینچ هزار دینار از مبلغ
 پینچ تومان که در جزو تخفیفات جزء جمع بر خوار^(۱) در حق میرزا جعفر دولت آبادی
 برقرار بوده و اکنون فوت شده از «سنه اود نیل وما بعدها» در حق میرزا آقای شهشپانی
 که باید از «سنه اود نیل وما بعدها» به وی پرداخت شود

مهر پشت حکم :

۱ - «مشیر الملك»

(۱) بر خوار قصبه بیست از مضافات اصفهان .

محمد حسین صدر - اصفهان - جمادی الاولی ۱۲۴۷.
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود آهار مهره.
اندازه : ۲۱×۴۵ - ۱۴×۲۴ - ۷ س

سجع مهر : لا اله الا الله الملك الحق المبين ، عبده محمد حسین (۱)
حکم وا گذاری برداشت محصول يك دانگك از قریه اصفهانك واقع در بلوك
كرارج (۲) به میرزا محمد امین از هذه السنه وما بعدها .
در حاشیه این حکم محمد حسین خان صادر کننده حکم اجازه داده که « فقط
لته کار نامبرده از قراری که در سال قبل مقرر داشته ایم بانضمام لته کار هذه السنه
بمشارالیه تسلیم شود » مجری این حکم میرزا باقر ضابط بلوك كراج بوده است

فتحعلیشاه قاجار - تهران - شهر صفر ۱۲۴۷.
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی
اندازه : ۳۴×۴۴ - ۲۶×۱۹ - ۸ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله ؛ سلطان صاحب قران .
متن مهر - قرار در کن شاه زمانه فتحعلی
گرفت خاتم شاهی به قدرت ازلی

فرمان فتحعلی شاه به فرزند خود سیف الدوله سلطان محمد میرزا حکمران
دارالسلطنه اصفهان واحشام هفت لنگك بختیاری مضافات آن ، در تاکید فرمان پیشین
صادر شده در «سنه بارس نیل» مبنی بر مقرر داشتن مبلغ دو تومان نقد ومقدار يك خروار و
شصت و دو من به وزن تبریزی جنس از محل خرج ابواب جمعی اصفهان به صیغه مدد
معاش در حق میرزا باقر ولد میرزا قوام الدین اصفهانی؛ که باید از «هذه السنه توشقان
نیل به بعد» نیز بدون مطالبه فرمان مجدد به نامبرده پرداخت شود .

(۱) - این مهر در ذیل حکم است .

(۲) - كراج قصبه بیست از مضافات اصفهان که مقارن اصفهان ویزد واقعست .

مهرهای پشت فرمان:

۱- «عبدہ نصر اللہ»

۲- «محمد تقی»

با ۱۰ مهر و ۱۲ امضای دیگر

ظل السلطان - اصفهان - جمادی الثانی ۱۲۹۱.

خط: شکسته نستعلیق. کاغذ: فرنگی.

اندازه: ۴۴×۳۱-۳۵×۱۷/۵-۳۵

سجع مهر: اختر برج شهبی گوهر دریای وجود

ظل سلطان خلف شه ناصر الدین مسعود.

حکم ظل السلطان در تاقکید فرمان ناصر الدین شاه نسبت به پرداخت مبلغ پانزده

تومان وجه نقد و ده خروار جنس جزو مستمریات دیوانی اصفهان به رسم مستمری

در حق میرزا عبدالوهاب که باید از «سنه ایت ئیل به بعد» به منصفه اجرا در آید.

مهرهای پشت فرمان:

۱- «منشی باشی ۱۲۸۶»

۲- «محمد حسین».

شاهزاده حشمت الدوله - اصفهان - جمادی الثانی ۱۲۷۳

خط: شکسته نستعلیق. کاغذ: فرنگی.

اندازه: ۴۵×۳۴ - ۳۴×۱۹ - ۳۵

سجع مهر: گوهر فروزان دریای شاهی؛ حشمت الدوله.

۱۲۶۵

حکم حشمت الدوله حکمران اصفهان بنابر «تعلیق صدر اعظم در تعقیب فرمان

همیونی» مبنی بر اینکه چون میرزا محمد باقر شهبهانی فوت شده مستمری وی که

مبلغ چهل و دو تومان نقد و ده خروار جنس است از «هنه السنه لوی ئیل» در حق میرزا

صادق و میرزا قوام‌الدین و میرزا علی‌رضا و میرزا عبدالحسین اولادان متوفی پرداخت
شود .

مهرهای ظهر فرمان،

۱۲ مهر و ۱۶ امضاء ناخوانا و ناشناخته .

۳۰

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - ذی‌الحجه ۱۲۷۰ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی . جدول و ستون بندی میان سطرها

زروشنگرف و مشکى وزنگار و لاجورد .

اندازه : $۲۰/۵ \times ۴۵$ - $۱۴ \times ۲۴/۵$ - ۹ س

سیع مهر : السلطان بن السلطان ، ناصرالدین شاه قاجار .

فرمان ناصرالدین شاه قاجار به اعتمادالدوله عیسی خان والی و حکمران اصفهان
مبنی بر اینکه « چون از قرار تصدیق میرزا نصرالله مستوفی مالیات مزروعی نیمطاق
سیدان و مارچی سلالة السادات میرزا ابوالحسن عموزاده امین لشکر مبلغ نه تومان
و کسری «من جمع اصلا و فرعاً» معین و مشخص نموده است و مبلغ نه تومان و کسری هم
از قرار تصدیق میرزا نصرالله مستوفی و مستوفیان اصفهان تخفیف موضوعی از حشو جمع
که دخلی به مالیات دیوانی ندارد مطابق بدهی مشارالیه درین صورت نیمطاق مزروعی
مشارالیه جمع و خرجی ندارد و مالیات دوقریه مزبور باید بر بیست و سه طاق تقسیم
شود بر روی طاقات مطابق عمل کرد طاقات و وجه اجاره طاق جمع بسته شود «لهذا از
هذه السنه قوی ئیل به بعد نیمطاق مزروعی مشارالیه را از جمع تکالیف دیوانی و مالیات
و صادرات و عوارضات و گاه و هیمه مسلم و معاف فرمودیم» .

مهرهای ظهر فرمان :

۱- مهر میرزا یوسف خان مستوفی الملك « یوسف بن محمد حسن » .

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - ذی القعدة ۱۲۶۶.
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره .
اندازه : $۴۶/۵ \times ۳۳/۵ - ۱۹/۵ \times ۷$ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت
۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر اعلام عنایت ملو کانه نسبت به میرزا محمد باقر شهبشانی و دستور پرداخت مبلغ چهل تومان نقد و هشت خروار غله به صیغه مستمری از بابت غایب و متوفای اصفهان بمشارالیه از «سنه ایت ئیل به بعد» . مجری این فرمان غلامحسین خان سپهدارحا کم اصفهان بود .

مهرهای ظهر فرمان :

- ۱- مهر میرزا تقی خان امیر کبیر «عبده راجی» محمد تقی .
- ۲۲ مهر و ۲۵ امضای دیگر .

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - ذی قعدة ۱۲۶۵ (۱)
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره .
اندازه : $۴۸ \times ۳۰ - ۱۸ \times ۵$ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت
۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه مبنی بر مقرر داشتن چهل و هفت تومان و پنج هزار دینار مستمری مرحوم شیخ صالح در حق محمد هادی بك پسر مهدی بيك مشهور به فدایی . این فرمان از «سنه یوت ئیل به بعد» مجری بوده و در حاشیه فرمان آمده است که «چون شیخ جوان برادر مرحوم شیخ صالح دست داد خواهی در وزارت وظایف گشوده مبلغ

(۱) - محل تاریخ در متن پاره شده است با رجوع به حاشیه فرمان تاریخ مذکور بدست آمد .

شازده تومان از مبلغ مورد فرمان در حق شخص اخیر مستمر اقرار گردیده است» .

مهرهای پشت فرمان:

۱- «امین الدوله»

۲- «مجد الملك»

با ۲۳ مهر و ۳۱ امضاء .

ناصرالدین شاه فاجار - تهران - جمادی الثانی ۱۳۰۷ .

خط : شکسته نستعلیق - کاغذ : فرنگی کبود .

اندازه : ۴۳ × ۳۵ - ۴۸/۵ × ۲۴ - ۵۵ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله تعالی .

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه مبنی بر مقرر داشتن مبلغ ششصد تومان بدون عشر و رسوم به صیغه استصوابی از «ابتدای سنه اثیه بارس نیل» سالیانه در حق اعتماد الحرم که در جزو جمع عربستان باید به خرج بیاید^(۱). این فرمان بر حسب استدعای امین السلطان صادر شده است.

۱ - عین عبارتی که به خط ناصرالدین شاه در فرمان هست نقل میشود «این (ششصد تومان (۱))

باید در بارس نیل جمع عربستان شده به خرج بیاید باسم اعتماد الحرم» .

مهرهای پشت فرمان:

۱- «امین السلطان»

۲- «معاون الملك»

۳- «محمد حسین بن هدایت»

۴- «معمد السلطنه. ۱۳۰۴»

(۱) - این مبلغ به سیاق نوشته شده است .

فتحعلیشاه - تهران - شوال ۱۲۴۱
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کیورد.

اندازه : $۴۲ \times ۴۳/۵ - ۴۷ \times ۱۸ - ۷$ س

سجیم مهر : بالای مهر - الملك الله . سلطان صاحب قران.

متن مهر - قرار در کف شاه زمانه فتحعلی

گرفت خاتم شاهی ز قدرت ازلی

فرمان فتحعلی شاه به فرزند خود سلطان محمد میرزا حکمران اصفهان در

تأکید فرمان پیشین مبنی بر دستور پرداخت مبلغ هفت هزار دینار تبریزی بطور نقد بابت

مالیات اصفهان در حق سید احمد وسید شفیق نظری ، این فرمان از «سنه ایت ئیل به

بعد» مجری میباشد.

مهرهای پشت فرمان :

۱- «افوض امری الی الله ؛ محمد ابراهیم»

۲- «حبیب الله و کفانی ؛ عبده موسی»

۳- «لا اله الا الله الملك الحق المبین ؛ عبده احمد»

۴- «لا اله الا الله الملك الحق المبین ؛ عبده فضل الله»

با ۱۰ مهر و ۱۳ امضای دیگر ...

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - جمادی الاولی ۱۲۰۲

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آهارمهره.

اندازه : $۴۹ \times ۴۱/۵ - ۴۴ \times ۱۸ - ۵$ س

سجیم مهر : بالای مهر - الملك الله تعالی.

متن مهر - تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر مقرر داشتن مبلغ سیصد تومان از محل مواجب

مرحوم ضیاء الملك وغیره به صیغه اضافه مواجب در حق حاج سرورخان خادم حرم

که می بایست از «سنه تخای قوی ئیل ببعد» پرداخت شود .

مهرهای پشت فرمان:

- ۱- مهر «صدر اعظم ۱۳۰۱» که سه بارو به سه گونه زده شده است
با ۱۶ مهر و ۲۵ امضاء

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - جمادی الاولی ۱۳۰۴.
خط: نستعلیق. کاغذ سپاهانی. در دو جدول و ستون بندی، جداول و میان
سطرها زر و شکر فرو لاچورد.
اندازه: ۴۹×۳۳-۴۰×۱۹-۵۵

سجع مهر: بالای مهر - الملك لله تعالى.

متن مهر - تا که دست ناصر الدین خاتم شاهی گرفت

صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصر الدین شاه قاجار به «حکام حال و استقبال فارس» مبنی بر دستور پرداخت
سالیانه سی و شش تومان از محل مستمری میرزا سید علی ورثه مرحوم حاج سید اسماعیل که
خود همان زمان مرحوم شده از «هذه السنه ایت ئیل به بعد» به میرزا یوسف و میرزا
محمد تقی و میرزا علی محمد که فرزندان ویند.

سجع مهرهای پشت فرمان:

- ۱- «مجد الملك»
  - ۲- «قوام الدوله»
  - ۳- «مستوفی الممالک»
  - ۴- «معتمد السلطنه»
- با ۲۴ مهر و ۲۸ امضای دیگر

۲۷

مظفرالدین شاه قاجار - تهران - جمادی الثانی ۱۳۱۵
 خط : نستعلیق . کاغذ فرنگی آهارمهره .
 اندازه: ۵۱×۵۷ - ۴۸×۴۶/۵ - ۴۳

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله

متن مهر - دمید کو کب فتح و ظفر بعون الله
 گرفت خاتم شاهی مظفرالدین شاه
 ۱۳۱۴

فرمان مظفرالدین شاه در پاسخ عریضه و اظهار فقر سید محمد حسین مبنی بر مقرر داشتن مبلغ دوازده تومان بدون رسوم از بابت ثلث متوفیات که باید از محل ثلث میرزا غلامحسین به نامبرده سید محمد حسین سالیانه به نحو استمرار پرداخت شود .
 مهرهای ظهر فرمان:

- ۱- «مهر مصدق السلطنه ۱۳۱۲» با امضای وی .
  - ۲- «مهر مدبر السلطنه نایب وزیر مالیه» .
  - ۳- «مهر نظام الملك وزیر مالیه»
  - ۴- «مهر نصیر السلطان ۱۳۱۵»
- با ۳۱ مهر و ۳۲ امضای دیگر

۲۸

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - جمادی الثانی ۱۳۰۵ .
 خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی .
 اندازه: ۵۸×۴۸ - ۵۰×۴۷ - ۶ س

سجع مهر : بالای مهر - الملك الله تعالى .

متن مهر - تا که دست ناصر الدین خاتم شاهی گرفت
 صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه قاجار به کامران میرزا نایب السلطنه مبنی بر اینکه احمدخان سرهنگ رئیس مدرسه دولتی آذربایجان را با اشاره به سوابق فضل او و پدرش

که در مأموریت ریاست مدرسه تبریز شایستگی نشان داده به درجه سوم سرتیپی با اعطای نشان و حمایل این مرتبت از «هذه السنه تنگوزئیل» مفتخر نموده است.

مهرهای پشت فرمان :

۱- « قوام الدوله »

۲- « نایب السلطنه امیر کبیر ۱۲۹۵ »

۳- « امین السلطان »

۴- میرزا محمود وزیر سجع مهر: « یا محمود ».

۵- « معتمد السلطنه ۱۲۳۴ »

۶- مهر میرزا نصرالله مستوفی . سجع مهر : « افوض امری الی الله »

با ۳۹ مهر دیگر و ۶ امضاء .

حشمت الدوله قاجار - اصفهان - ذی الحجه ۱۲۷۳ .

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی .

اندازه : ۵۵ × ۴۹ - ۹ × ۵۵ س

سجع مهر: گوهر فروزان دریای شاهی حشمت الدوله .

حکم حشمت الدوله در حاشیه استشهاد کر بلایی عبدالله راستانی که آسیابی در قریه دشتی از بلوک کراچ دایر کرده بود و اینک از بسیاری از مردم در فایده استقرار آن گواهی خواسته و شهادت آنان نیز در برگ استشهاد آمده که عیناً استشهاد نامه را به عرض رسانید و بموجب آن حکم والا شد که این آسیاب کما کان مستقر و نامبرده به بهره برداری خود ادامه دهد .

مهرها: ۲۱ مهر گواهان در حاشیه متن .

۴۰

ناصرالدین شاه قاجار - تهران - محرم ۱۲۲۷ (۹)

خط : شکسته نستعلیق . نسخه عکسی .

سجع مهر : السلطان بن السلطان ، ناصرالدین شاه قاجار .

۱۲۶۴

فرمان ناصرالدین شاه به عضدالملک مبنی بر اینکه چون هنگام تطهیر حرم مطهر حضرت رضا علیه السلام آب به زمین فرورفته و چنانکه مشهودست به دیوار سمت پایین پای مبارک شکست وارد میاورد لذا در تعمیر سنگ فرش آن حرم مبارک اقدام نماید .

۴۱

محمدشاه قاجار - تهران - ربیع الثانی ۱۲۳۰ .

خط : شکسته نستعلیق . نسخه عکسی . (۱)

سجع مهر : بالای مهر - الملك لله .

متن مهر - شکوه ملک و ملت رونق آیین و دین آمد

محمد شاه غازی صاحب تاج و نگین آمد

۱۲۲۵

فرمان محمدشاه قاجار مبنی بر واگذار نمودن قریه زر گنده که در دست میرسید علی متولی باشی حضرت عبدالعظیم (ع) است و «مداخل کلی از آنجا میبرد» از «هذه السنه لوی ئیل» به وزیر مختار روس؛ چه این قریه محل بیلاقی وی است . و نیز واگذار کردن قریه رامین شهریار که تیولی پاشابیک بود به میرسید علی متولی باشی در عوض قریه زر گنده تا منافع و مالیات آنجا را «بازیافت داشته» به مصارف گذران و مخارج خود برساند .

(۱) - بقرار اطلاع اصل این سند در دست آقای دکتر محمدعلی هدایتی می باشد

شیراز - کریم خان زند - جمادی الاولی ۱۱۷۹
خط : شکسته نستعلیق . نسخه عکسی .

سجع مهر : یامن هو بمن رجاه کریم (۱)

فرمان کریمخان زند مبنی بر انتصاب میرسید حسین نواده مرحوم میرزا نظام خان متولی سابق امامزاده واجب التعظیم و التکریم عبدالعظیم که از « ابتدای شش ماهه تخاقوی ئیل » باحفظ مواجب و مقرری که درباره متولی سابق مقرر بود انجام خدمت نماید .

سلطان حسین صفوی - ربیع الثانی ۱۱۴۰ .
خط : تعلیق . نسخه عکسی (۴) .

سجع مهر - (ناخوانا)

پروانچیهی که از جانب سلطان حسین صفوی بر حسب تقاضای میرزا محمدعلی الحسینی متولی امامزاده واجب التعظیم و التکریم امام زاده عبدالعظیم علیه و علی ابائه تحیه و التکریم و بنا بر گزارش میرسید محمد مأمور امر که پس از تحقیق در اصالت اسناد و مدارک مربوط با توجه به اینکه تولیت شرعیه موقوفات قدیمی سرکار استانه مقدسه مسفوره بطناً بعد بطن مختص اولاد ذکور اجداد سیادت پناه مشار الیه بوده و اولاد اناث را در آن مدخلی نیست تولیت نامبرده میرزا محمدعلی الحسینی را تصدیق نموده؛ شرف صدور یافته است و طبق مفاد آن متولی نامبرده باید به دستور اباء و اجداد خود متوجه نظم و نسق و آبادی محال موقوفه مزبور شده در نسق و زراعت محال موقوفات

(۱) - این مهر در پایین فرمان زده شده است

۲ - بقرار اطلاع اصلا این فرمان در دست آقای دکتر محمدعلی هدایتی میباشد

و تنقیه فنوات و روشنایی آستانه که از موقوفات مذکور صرف آن میشود سعی موفور نماید و چنانچه کوتاهی ورزد ازو بازخواست خواهیم فرمود و هر ساله موافق شروط و اقمین حاصل مزرعه سید عبدالله ابیض یک عشر و مزرعه عین آباد یک خمس و از مزرعه خیر آباد که مزار امام زاده واجب التعظیم و التکریم در آن واقعست با سایر مزارع و قراء و املاک که در مزار مزبورست یک ثلث به صیغه حق التولیه متصرف و تتمه محصولات را به نهجی که واقفین وقف نموده اند بعد از وضع سوخت آستانه مقدسه و تعمیرات و تنقیه فنوات فیما بین خدام آستانه مقدسه هر یک را که قابل و شایسته داند تفریغ و تقسیط نموده دیناری سوای حق التولیه مقرر شده خودتصرف ننماید و نیز به علت حق النظاره و رسوم مستوفی موقوفات دیناری مطالبه ننماید و هر گاه ازین پس متولی تفویضی جهت موقوفات جدیدی تعیین شود «دخل درداد و ستدم موقوفات قدیمی مزبور و تولیت شرعی «سیادت پناه مومی الیه» ننماید.

۴۴

حسام السلطنه قاجار - تهران - محرم ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی .
اندازه : ۳۷ × ۴۳ - ۳۷ × ۱۸ - ۵ س

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶.

حکم حسام السلطنه به علماء و اعیان و اشراف و عمال و مباشرین و کافه اهالی کردستان مبنی بر نصب ابوالفتح میرزا مؤیدالدوله پسر خود به ولایت آن سامان و عزل و احضار حاجی شهاب الملک حاکم پیشین کردستان و اینکه نامبرده باید با کمال احترام روانه تهران شود و اگر کسی هم ادعایی نسبت به او دارد در تهران رسیدگی و قطع و فصل خواهد شد.

عین حاشیه فرمان که گویا به خط حسام السلطنه است و بامهر خود مجدداً آنرا مهور ساخته است چنین است: «مقرر آنکه مقرب الحضرة العلیه میرزارضاعلی دیوان بیگی را مخصوصاً روانه نمودیم که عمدة الامر العظام حاجی شهاب الملک را با احترام روانه دارالخلافة نموده بامورات آنجا بنفسه رسیدگی نماید و تا ورود فرزندی معزی الیه مراقب و مواظب نظم آن حدود باشد. فی التاریخ. . .»

تهران - حسام السلطنة قاجار - ربيع الاول ۱۲۹۴

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود

اندازه : ۳۴×۱۹ - ۲۴×۵/۱۰ - ۶ س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به رضاعلی دیوان بیگی مبنی بر ابلاغ عنایت خاصه و نفی شکایت شهباز فیطول از طایفه دراحی ازو ؛ و دیگر حسام السلطنة اشاره بدان می کند که به فرزندی (مؤید الدوله) و منشی باشی دستور داده ایم که طبق دستور معتمد الدوله رفتار نماید .

یادداشت - بین دوسطر اول چند سطری از حسام السلطنة به رضاعلی دیوان بیگی آمده است که در آن بدونید اعطای خلعت داده و نیز « کیفیت قرار بره های قربانی » را ازو استفسار کرده است .

حسام السلطنة قاجار - تهران - ربيع الاول ۱۲۹۴

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود .

اندازه : ۳۵×۱۱ - ۳۳×۱۹ - ۵ س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به رضاعلی دیوان بیگی مبنی بر اظهار رضایت از خدمت تابعیده در کار کفالت حکومت کردستان و ستودن شایستگی کاظم خان سر تپ ؛ و دیگر « قرب عزیمت فرزندی » ابو الفتح میرزا مؤید الدوله را بر ای در دست گرفتن حکومت آن سامان خبر میدهد .

۴۷

حسام السلطنة - تهران - ربيع الثاني ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود .
اندازه : ۱۱×۴۵ - ۱۹×۳۳ - ۶س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به رضاعلی دیوان بیگی مبنی بر اظهار رضایت از وود دیگر
اینکه قرب عزیمت ابو الفتح میرزا را بدان سامان خیر میدهد .

۴۸

حسام السلطنة - تهران - ربيع الاول ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود .
اندازه : ۱۹×۳۳ - ۳۶×۱۰ - ۹س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به رضاعلی دیوان بیگی که در تعقیب نامه‌یی که شه‌بندر
دولت عثمانی در باب شرارت احمد بیگ کنده سوری در خاک دودولت ایران و عثمانی،
به «میرزا محمد عالی‌جاه» فرستاده بود، مینویسد مبنی بر اینکه گرچه‌الی حال ابو الفتح
میرزا به کردستان نیامده است اما قلع و قمع احمد بیگ از فرایض یقینیه رضا علی
دیوان بیگی میباشد.

یادداشت - در حاشیه دستخط اظهار سوء ظنی نسبت به رفیق و مدارای دولت عثمانی
نسبت به احمد بیگ کنده سوری شده است که در ضمن آن در گرفتن قول مؤ کداز شه‌بندر
عثمانی برای اعمال و اقدامات لازم تاکید شده است که این حاشیه گویا از خود حسام
السلطنة باشد .

۴۹

حسام السلطنة - تهران - شهر شوال ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود .
اندازه : ۱۹×۳۳ - ۱۰×۲۶ - ۵س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به میرزا رضا علی دیوان بیگی، مبنی بر بیان رضایت همیونی از حاجی شهاب الملک حاکم کردستان و کرمانشاهان و تمایل بر دوام وی درین منصب و ابلاغ این فرمان به میرزا محمد و اینکه میرزا رضا علی و میرزا محمد وی را باید حاکم بالاستقلال آن سامان بدانند.

۵۰

تهران - حسام السلطنة
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی سفید
اندازه : ۱۹×۳۳ - ۱۱×۳۶ - ۷ س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به میرزا رضا علی در پاسخ نامه وی که در آن شرحی از جانفشانی میرزا محمد شفیع و میرزا محمد حسین مذکور داشته، مبنی بر دستور پرداخت دویست تومان در حق نامبردگان .

یادداشت بین دوسطر آغاز : «دیوان بیگی !

گر بماندیم زنده بردوزیم جامه ای کز فراق چاک شده ؛

انشاء الله تعالی اگر بسال نورسیدیم تلافی امسال را به طوری می کنیم که شعر

خواجه علیه الرحمه باصدق هم رساند :

غم که پیر عقل مدهوشش بمردن می کند

می فروشش چاره دریک آب خوردن میکند

انشاء الله تعالی . والسلام .

۵۱

حسام السلطنة - تهران - ربیع الاول ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی کبود .
اندازه : ۱۹×۳۳ - ۱۰×۳۵ - ۷ س

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به میرزا رضا علی دیوان بیگی مبنی بر اینکه چون میرزا محمد را به رکاب مبارک احضار نمودیم تا آمدن «فرزند کامکار» بدان صوب باید که با تفاق میرزا کاظم خان سر تپ امور آن سامان را در عهده کفایت بگیرد و دیگر اینکه حسام السلطنة درین دستخط از فقره مر بوط به چهار نفر سر بازوزن آسیابان استفسار کرده و در ارسال روزنامه وقایع در هر سه روز یکبار تا کید نموده است.

۵۲

حسام السلطنة - تهران - صفر ۱۲۹۴.

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی . متن و حاشیه ، کبود رنگ .

اندازه : ۱۷×۱۳ - ۱۹×۳۳ - چلیپا -

سجع مهر : حسام السلطنة ۱۲۶۶ .

دستخط حسام السلطنة به میرزا رضا علی دیوان بیگی در پاسخ باو مبنی بر عزل شهاب الملك و آسوده شدن مردم ولایت کردستان ازو ؛ و اینکه میرزا رضا علی باید به تفاق میرزا محمد کمال مراقبت را در نظم امور شهر و سرحدات کردستان بنماید .
متن یادداشت حاشیه دستخط به خط حسام السلطنة (!) : «دیوان بیگی ، صراحت و درستکاری تو بر ما معلوم است مأموریت این سفر هم از بابت درستکاری ها و صداقتی است که از سابق به ظهور رسانده بودی ، باید درین سفر بی غرضی و بی طمع و حسن کفایت خود را زیاده از سابق جلوه دهی و خود را زیاده بر زیاده محل و ثوق و امانت کنی . حالت اهل ولایت سنندج از شهری و خارجی باید چنان باشد که به همه آنها از هر جهت خوش بگذرد و آسوده باشند و امنیت خاطر در باطن و ظاهر داشته باشند انشاء الله تعالی امورات اتقاقیه را باید بمشورت و صواب دید یکدیگر فیصل دهید و مردم را معطل نکنید . معتمد الخاقان محمد کاظم خان را هم در امورات (!) مداخله دهید و وجود او را عاطل و باطل نگردانید . فقره او را امان تحت را ، از پسر های حسن سلطان خیلی ملاحظه باید بکنید و حقیقت را عرض کنید از آنجا هم قرار عمل او را امان را این روزها میدهم . از مصطفی هم که در شهر است غفلت نداشته باشید ، پسرش که در او را امان

است باید مراجعت کند. از نظم بلوکات و محالات مبادا غفلت کنید. بخدا اگر بشنوم ذره‌ای خلاف قاعده واقع شده باشد شما مورد سیاست و بازخواست هستید. هم‌روزه روزنامه امورات (!) را برداشت هر دو روز یک شاطری و قاصدی را روانه نمایید و ما را اطلاع از جزوی و کلی بدهید دیناری اگر از کسی گرفته شده باشد در توقف بازخواست خود را باید بمینید.

۵۲

حسام السلطنه - تهران - ربیع الثانی ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق - کاغذ : فرنگی متن و حاشیه سفید، رنگ .
اندازه : ۱۹×۴۳ - ۱۶×۶ - چلیپا

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶ .

از حسام السلطنه به رضاعلی دیوان بیگی دایر بر عزل احمد بیک کنده سوری به علت عمل سوپی که از جانب او نسبت به «آدم غلامرضا سلطان» سرزده بود و تهدید وی نسبت به عواقب سوپی که اعمالش در بر خواهد داشت .
حاشیه متن که گویا به خط حسام السلطنه است : «اگر خودش^(۱) بکرمانشاهان یا کردستان آمد مورد التفات می شود و الا سزای خود سری را عما قریب خواهد دید .»

۵۴

حسام السلطنه - تهران - شهر ربیع الاول ۱۲۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آبی رنگ متن و حاشیه .
اندازه : ۱۹×۴۳ - ۱۹×۸ - چلیپا

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶ .

از حسام السلطنه به دیوان بیگی : «دیوان بیگی نوشتجات احمد بیک و اهالی آنجا که

۱- به قیاس ، مرجع ضمیر خودش همان احمد بیک کنده سوری است .

بشمان نوشته بودند ملاحظه فرمودیم . خیلی عجیب است که این مرد خود را آشنا با این مقامات کرده و کاغذ بشمان نوشت ! تا بحال نه عریضه ای از او رسیده و نه خود را آشنا با این مقامات کرده است . حال هم که دیده است حرف حکومت غلامرضا سلطان بمیان آمده و از آن طرف محمد زمان خان هم با بیک زادگان آمده اند برداشته این کاغذ را بشمان نوشته است و در آخر هم فی الحقیقه تهدید کرده است که حکومت بانه بهر یک از این دو دسته بیک زادگان داده شود حکایت فتاح سلطان خواهد شد . خلاصه جوابی که شما با او نوشته بودید بسیار بجا بوده است . اگر خود احمد بیک برخاسته بکرمانشاهان آمد از تقصیرات گذشته اوصرف نظر میکنیم و الا مهم اما مکن اسباب گوشمالی او را باید فراهم آورد . هر چند شهیندر نوشته بود اگر بخاک عثمانی بیاید او را گرفته بدست مأمورین دولت علیه ایران خواهند داد ولی بمحض حرف شهیندر هم نمیتوان مطمئن شد . در این باب تلگرافی خدمت جناب جلالتمآب اجل اشرف اکرم سپهسالار اعظم دام اقباله نمودم که با و کلامی دولت عثمانی گفتگو فرموده اطمینان حاصل کنند . اگر انشاء الله تعالی اطمینان حاصل کرده اول گوشمال او را دادند افواج واستعداد و همه چیز حاضر است در صد گوشمال او خواهیم برآمد و حاکمی برای آنجا معین خواهیم کرد و غلامرضا سلطان را خواهیم فرستاد و استعدادی هم بقدر کفایت در پهلوی او خواهیم گذاشت عجالاً تا شما محمد زمان خان و بیک زادگانی را که آمده اند امیدوار کنید که آنها هم در دست باشند اگر بکرمانشاهان آمدند آنها را هم امیدوار میکنیم تا قرار کلیه عمل با نه داده شود (۱) »

۵۵

حسام السلطنه - تهران - ربیع الاول ۱۲۹۴

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی آبی رنگ .

اندازه : ۱۹ × ۳۳ - ۱۵ × ۷ - ۶ س

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶ .

از حسام السلطنه به رضاعلی دیوان بیگی در پاسخ نامه او ؛ حسام السلطنه در نامه خود به عریضه دیوان بیگی که شرحی از بروزی بی نظمی و بی اعتدالی در محل مأموریتش نوشته

بود اشاره کرده و وجود چنین وضعی را با بودن کاظمخان سر تیب بعید می‌شمارد .
 حسام السلطنه در پایان وحاشیه دستخط خویش اعتماد و اطمینان خود را نسبت
 به دیوان بیگی و کاظمخان بیان داشته و اداره امور را مجدداً بدانان سپرده و اعلام
 میدارد که : « مؤیدالدوله تا پنج روز دیگر بدان صوب حرکت میکنند و شما سر تیب
 قوج را بیاورزود تر بمحل مأموریت حرکت دهید . »

۵۶

حسام السلطنه = تهران - عصر شنبه ۱۴ ربیع الثانی ۱۲۹۴

خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی سفید .

اندازه : ۱۹×۳۳ - ۱۸×۱۲ - چلیپا

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶ .

از حسام السلطنه به رضاعلی دیوان بیگی در مورد « عالیجاه مصطفی بیگ اورامی » که
 حسام السلطنه خود طی دستخطی وسیله شرف الملک نامبرده را « بدارالدوله » احضار
 کرده مصطفی بیگ پریشان خاطر از سندی عازم گشته ، دیوان بیگی بی خبر از احضار
 شدن وی از حرکتش بدگمان شده تعقیبش میکند . مصطفی بیگ هر اسان در امامزاده پیر عمر
 متحصن شده ماوقع را به حسام السلطنه معروض میدارد . حسام السلطنه مصطفی بیگ را
 مورد عفو قرار داده ضمن ابلاغ عنایت خود نامبرده را مجدداً به « دارالدوله » میخواند و
 مراتب مأمون بودن وی را درین نامه به رضاعلی دیوان بیگی مینویسد .

۵۷

حسام السلطنه - تهران - ربیع الثانی ۱۲۹۴ .

خط : شکسته نستعلیق - کاغذ : فرنگی سفید .

اندازه : ۱۹×۳۳ - ۱۰/۵×۵/۵ - چلیپا .

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶ .

از حسام السلطنه به دیوان بیگی (۱) : « دیوان بیگی در باب دو نفر مقتول عرض
 کرده بودید حاجی حیدر بیگ از کار دارد که علی بیگ پسر او این کار را نکرده است

(۱) - عین متن دستخط نقل شده است .

واستدعای آمدن [به] کرمانشاهان دارد، آمدن او باین جا حاصلی ندارد. اگر پسرش را بسندج آورد که همیشه در آنجا مقیم باشد و دست از این هرزگیها برداشت از برای او خلاص خواهد بود؛ والا خود او همیشه در حبس خواهد بود و اسباب گرفتاری پسرش را هم بای نحو کان فراهم خواهیم آورد و دست بردار نخواهیم بود.

حسام السلطنه - تهران - (تاریخ ندارد).
خط: شکسته نستعلیق. کاغذ: فرنگی کبور؛ متن و حاشیه.
اندازه: $۱۹ \times ۳۳ - ۱۶ \times ۶/۵ - ۷$ س

سجع مهر: حسام السلطنه ۱۲۶۶.

از حسام السلطنه به رضا علی دیوان بیگی مبنی بر ستایش کفایت و لیاقت وی و ابراز رضایت از اینکه نتیجه تحقیق درباره «آنچه در فقره سر بازوزن آسیابان عرض کرده بودند» خلاف واقع بوده و با بودن او جز این هم انتظار نمیرفت.

حسام السلطنه - تهران - ربیع الثانی ۱۲۹۴
خط: شکسته نستعلیق. کاغذ: فرنگی سفید حاشیه آبی
اندازه: $۱۹ \times ۳۳ - ۱۳ \times ۵/۵ - ۵$ چلیپا

سجع مهر: حسام السلطنه ۱۲۶۶.

از حسام السلطنه به رضا علی دیوان بیگی دایر بر در حبس داشتن عبدالقادر هتهم به قتل همدانی که اخیراً دستگیر شده بود تا اینکه «فرزند معزی الیه بیاید» و نسبت به وی طبق قراری که با حسام الملک گذارده شده عمل شود.

در حاشیه که گویا بخط حسام السلطنه می باشد چنین افزوده شده است: «دیوان بیگی در باب یار احمد بیک اگر راست میگوید باید ببیاید بکرمانشاهان او را ببینم البته جواب او را همین طور بنویسید خودش هم عرضه عرض کرده بود جوابش را با آدمش خواهیم نوشت.»

حسام السلطنه - تهران - ربیع الثانی ۱۳۹۴
خط : شکسته نستعلیق کاغذ : فرنگی
اندازه : ۱۹×۴۳ - ۶×۱۴ - چلیپا

سجع مهر : حسام السلطنه ۱۲۶۶.

از حسام السلطنه به رضاعلی دیوان بیگی (۱): «دیوان بیگی در باب مریوان که عرض کرده بودید پس از رسیدن میرزا مصطفی نایب آنجا چند پارچه دهات آنجا را صدمه زده اند و رعیت های آنجا را کوچانده اند و بعضی این حرکت را به پسران سلطان حسن نسبت میدهند که از شهر زور آمده اند و بعضی باهل خود مریوان ؛ علی ای حال صدق و کذب این فقرها را معلوم کرده عرض کنید . بمیرزا عبدالغفار دستور العملی در کارهای مریوان داده ایم و خود همراه فرزندی امیرزاده حفظه الله تعالی خواهد آمد و انشاء الله تعالی بروفق دستور العملی که ماداده ایم رفع این غائلات خواهد شد بعد از آنکه از میرزا مصطفی خبر صریح رسید و میرزا عبدالغفار هم با آنجا آمد در نظم مریوان و رفع بی اعتدالی پسران حسن سلطان آنچه صلاح باشد اقدام خواهد شد .»

ناصر الدین شاه - تهران - جمادی الثانی ۱۳۹۴
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی
اندازه : ۱۹×۴۸ - ۳۳×۴۴ - ۵س

سجع مهر ، «پاره شده و تنها قسمتی از تذهیب آن بجا هست .»

فرمان ناصر الدین شاه مبنی بر تخفیف یکصد تومان از مالیات قریه شش جان فریدن ملکلی حاجی میرزا سید جمال الدین امام جمعه خوانسار که از «هنه السنه او ذئیل» بیعد درباره او مقررست . این فرمان بموجب اظهار عجز و شکایت مشارالیه از «شکستگی و خرابه قریه» مزبور شرف صدور یافته است .

امضاء و مهرهای پشت فرمان :

(۱) - عین متن نامه نقل شده است .

- ۱- در متن ، انتهای سطر اول ، امضای ناصرالدین شاه باتذهیب اطراف آن .
  - ۲- پشت فرمان : پشت امضاء ناصرالدین شاه ، مهر «یوسف بن حسن»
  - ۳- پشت فرمان ، مهر «افوض امری الی الله عبده محمد» .
  - ۴- پشت فرمان ، «الواثق بالله» .
  - ۵- پشت فرمان ، «افوض امری الی الله عبده نصرالله» .
  - ۶- پس از این جمله «حکم تخفیف استمراریست که خطاب بحکام حال واستقبال شده است» مهر «الهدایة امر من لدیک» زده شده که مهر میرزاهدایت وزیر دفتر می باشد .
- با ۱۰ مهر و ۱۲ امضای دیگر .

نادرشاه افشار - اصفهان - ۲۴ ربیع الثانی ۱۱۵۱

خط : شکسته . کاغذ : فرنگی

اندازه : ۱۸ × ۲۸/۵ - ۱۶ × ۱۶ - ۶ س

سجع مهر : بالای مهر بسم الله .

متن مهر : نگین دولت و دین رفته بود چون از جا

بنام نادر ایران قرار داد خدا .

طغرا : «بعون الله تعالی فرمان همایون شد» . فرمان نادر در پاسخ عریضه میرزا سید حسن گلستانه مبنی بر استمرار اراده ضرابخانه دار السلطنه اصفهان بدستور سابق با همان مواجبهی که در وجه او مقرر بوده است .

مهر پشت فرمان :

۱- «عبده مومن»

۲- مهری دیگر ...

شاه اسمعیل صفوی - ۲۶ رجب ۱۱۶۳ (۱)

خط : شکسته . کاغذ : فرنگی

اندازه : ۳۵ × ۴۰/۵ - ۲۷ × ۱۴ - ۱۱ س

سجع مهر : بسم الله . بنده شاه ولایت شاه اسمعیل .

طغرا : حکم جهانمطاع شد .

(۱) - وی فرزند سید مرتضی صفوی مشهور به اسماعیل الثالث است و با مرگ کریم خان زند بسال ۱۱۶۳ ولایت بختیاریان را در اصفهان به عهده داشت .

حکم انتصاب میرزا سید حسن گلستانه از ابتداء «سنه یوت ئیل» به نیابت عالیجاه
عرب الخاقان ناظر اموال سر کار خاصه شریفه برای نظارت در نظم و نسق «بیوتات
متعلقه» به علیه عالیجه و حرم محترم «و استمرار مبلغ یکصد تومان موجب سالیانه در حق
او که حاکم دار السلطنه اصفهان از در آمد «بیوتات مذکور» در وجه نامبرده باید
پردازد.

مهرهای پشت فرمان!

- ۱- مهر «بنده شاه دین ابو الحسن است ۱۱۶۲»
  - ۲- «التوکل علی الله؛ عبده حیدر علی»
  - ۳- بسم الله الرحمن الرحیم»
  - ۴- «لا اله الا الله ملک الحق المبین محمد هادی»
  - ۵- «افوض امری الی الله؛ علیرضا»
  - ۶- «لا اله الا الملك الحق المبین»
- با ۳ مهر و ۱۱ امضای دیگر

کریمخان زند - محرم ۱۱۸۲
خط : شکسته نستعلیق . کاغذ : فرنگی
اندازه : ۴۴ × ۴۲ - ۲۸ × ۱۶ - ۹ س

سجع مهر: یامن هو بمن رجاء کریم (۱)

فرمان کریمخان زند مبنی بر استمرار سید حسن گلستانه در سمت نیابت
معیر الممالک و استقرار مستمری سابق در حق او و نظارت کامل در این که نقره و طلا
و نقده سازی ها کامل عیار باشد و از خروج طلا و «قلابی سازی» جلوگیری بعمل آورد .
این فرمان «از جانب ضابطان مستوفیان و مستاجران و مباشران و عمله صرافان» لازم
الاتباع بوده است.

مهرهای پشت فرمان:

- ۱- «سلام علی ابراهیم»
  - ۲- عبده، محمد جعفر الحسینی.
- با ۶ مهر دیگر..

The National Archives Committee
(UNESCO)

I

The Index of the Historical Documents.
Orders & letters of Iran

(From collection of Mr. Hossein Shahshahani)

By

Gh. R. Farzaneh-Poor

1961

Tehran

Separate Reprint from the first Publication of the
Central University Library